

В.Г. Дем'янишин,
М.Б. Ріппа
(Тернопільська академія
народного господарства)

РЕФОРМУВАННЯ МІЖБЮДЖЕТНИХ ВІДНОСИН В УМОВАХ РОЗБУДОВИ ДЕМОКРАТИЧНОЇ ДЕРЖАВИ

Процес розбудови демократичного суспільства в Україні вимагає радикальних суспільно-політичних та соціально-економічних перетворень, важливими складовими яких є адміністративна та бюджетна реформи.

Започаткована Президентом України адміністративна реформа у першу чергу спрямована на підвищення ефективності роботи органів виконавчої влади та місцевого самоврядування як в цілому, так і кожного зокрема на всіх рівнях управління. Зрозуміло, позитивне вирішення цих питань можливе тільки за умови реформування бюджетних стосунків, серед яких одним із основних компонентів є міжбюджетні відносини.

Стара адміністративно-командна система залишила у спадок неприйнятну для ринкової економіки модель міжбюджетних відносин, яка передбачала концентрацію всіх фінансових ресурсів у руках центральної влади без урахування особливостей та потреб адміністративно-територіальних формувань.

Із проголошенням незалежності та побудовою демократичної держави більшість інструментів організації міжбюджетних відносин стали фактором посилення суперечностей між центральною владою, з одного боку, та регіональною і місцевою – з іншого. За десять років незалежності в Україні робилися спроби вдосконалити міжбюджетні відносини, однак вони не дали позитивних результатів. Особливого загострення набула ситуація із прийняттям у 1997 році Закону "Про місцеве самоврядування в Україні", коли деклароване розширення прав і повноважень органів місцевого самоврядування не підкріплювалось фінансовою базою.

Наступним кроком, дуже тривалим у часі, спрямованим на подолання суперечностей, було прийняття у 2001 році Верховною Радою України Бюджетного кодексу. Цей документ дав змогу вирішити деякі проблеми, однак на їхньому місці з'явилися інші.

Реформування міжбюджетних відносин в сучасних умовах повинне бути спрямоване на забезпечення політичної стабільності, економічної ефективності та соціальної справедливості у суспільстві.

Основними напрямками реформування міжбюджетних відносин в умовах розбудови демократичної держави, на нашу думку, є:

1. Забезпечення чіткого розподілу повноважень між органами державної влади та місцевого самоврядування. Чинним законодавством функції органів державної влади та місцевого самоврядування сформульовані не зовсім чітко. Не зрозумілими є підходи до поділу повноважень на власні й делеговані. У такій ситуації важко зрозуміти, які саме повноваження конкретно повинні виконувати органи місцевого самоврядування і скільки їм для цього потрібно фінансових ресурсів.

2. Чітке розмежування доходів і видатків між усіма ланками бюджетної системи, яке б базувалося на розподілі повноважень між різними рівнями влади. Таке розмежування повинне базуватися на стабільній основі.

3. Забезпечення суттєвого зміцнення власної дохідної бази місцевих бюджетів. На нашу думку, статусу власних могли б набрати не лише закріплені чинним законодавством за місцевими бюджетами податки та доходи, але й

значна кількість регулюючих доходів, які в даний час передаються повністю з державного бюджету у місцеві в повному обсязі.

4. Значне розширення переліку місцевих податків і зборів. Доцільним було б органам місцевого самоврядування дати право самостійно запроваджувати на своїй території власні податки.

5. Запровадження дійових механізмів стимулювання пошуку додаткових доходних джерел місцевих бюджетів.

6. Розробка та прийняття стабільної законодавчої бази, яка б забезпечувала належну організацію міжбюджетних відносин. Вважаємо, що необхідно відмовитися від внесення щорічних змін в організацію бюджетного регулювання.

7. Забезпечення широкого використання у процесі бюджетного регулювання диференційованих фінансових нормативів бюджетної забезпеченості, мінімальних соціальних стандартів, необхідних для ефективного фінансового вирівнювання.

8. Залучення органів місцевого самоврядування до виконання Державного бюджету України шляхом розширення практики використання нормативів відрахувань від регулюючих доходів. До складу таких доходів вважаємо доцільним включити всі податки на споживання, у першу чергу податок на додану вартість.

9. Значне скорочення обсягів дотацій і субвенцій у місцевих бюджетах за рахунок збільшення частки власних та регулюючих доходів. Дотримання єдиних критеріїв при визначенні сум дотацій і субвенцій.

10. Комплексне використання чотирьох моделей міжбюджетних відносин. Перша модель повинна базуватися на повному розмежуванні окремих видів доходів між усіма ланками бюджетної системи та на закріпленні їх у законодавчому порядку за відповідними бюджетами. Друга модель полягає у фіксації в законодавстві пайового розподілу основних податків між різними рівнями влади й у відповідному закріпленні цих часток за окремими ланками бюджетної системи. Третя модель могла б передбачати застосування різними рівнями влади спільної бази оподаткування та участь у розподілі окремих податків на основі власних ставок оподаткування. Четверта модель могла б базуватися на системі загальних і спеціальних трансфертів.

Запропоновані нами основні напрями реформування міжбюджетних відносин можуть сприяти зміцненню фінансової бази органів місцевого самоврядування, значному підвищенню якості виконання місцевою владою власних делегованих повноважень, розвитку демократичних засад в управлінні соціально-економічними процесами.